

मुलुकी देवानी संहिता

मुलुकी देवानी संहिता २०७४ साल असोज ९ गते पारित भएको हो। मुलुकी देवानी संहितासँगै मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, मुलुकी अपराध संहिता, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, सौबदारी कन्वर् (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐनहरू पनि संसद् बाट पारित भएका हुन्। २०७४ साल असोज ३० गते प्रमाणीकरण भएका यी ऐनहरू २०७५ साल भाद्र १ गते देखि लागू भएका हुन्।

यी ऐनहरूले देशमा कानूनी व्यवस्था कायम राखी नैतिकता, शिष्टाचार, सदाचार र सुविधा कायम राख्ने साथै आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक क्षेत्रमा न्यायिक व्यवस्था गरेर विभिन्न जातजाति, वर्ण र समुदायबीच सद्भावपूर्ण सम्बन्ध कायम राख्ने लक्ष्य लिएका छन्।

मुलुकी देवानी संहितामा ६ भाग र ७२१ दफाहरू छन्। ती सबै व्यवस्था मानवजीवन साथै उद्यमहरू र अरू सङ्गठनहरूका क्रियाकलापसँग धेरै नजिक छन्।

यसका केही प्रावधान मुलुकी ऐन र अरू कानूनवमोजिम छन् भने केही नयाँ प्रावधान अन्य देशका कानूनी प्रावधानहरूको अध्ययनबाट मिलाएर थपिएका छन्।

देवानी संहिताको भाग ६ मा निजी अन्तर्राष्ट्रिय कानूनसम्बन्धी व्यवस्था राखिएको छ। यसले नेपाली र विदेशी नागरिकविचका सम्बन्ध, जस्तै विवाह, लेनदेन आदिका बारेमा र बहुराष्ट्रिय सम्बन्ध जोडिएका मामिलामा कस्ता कानूनको प्रयोग गर्ने भन्ने बारेमा व्यवस्था गरेको छ।

जापान सरकारले (जाईका मार्फत) सन् २००९ देखि नेपालको मुलुकी देवानी संहिता बनाउन सहयोग गरेको थियो। नेपाली कार्यदल सदस्यहरूले नेपाल र जापानमा धेरै छलफल गरेपछि यी कानूनी व्यवस्था यस ढाँचामा ल्याइएका हुन्। बेलाबेलामा श्रव्यदृश्य सञ्चारसाधनबाट पनि बैठकहरू भए जसमा जापानी कानून प्राध्यापकहरूसँग दफावार छलफल गरिएको थियो। जापानी विज्ञहरूले सल्लाहकार समूहका सदस्यका रूपमा निरन्तर सल्लाह दिएका थिए।

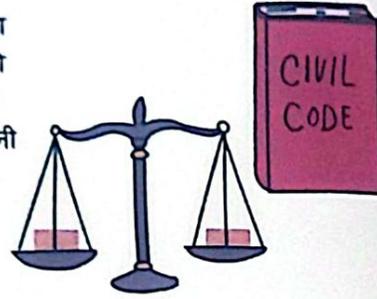
मुलुकी देवानी संहिता २०७४

देवानी संहिताका भागहरूभित्र केके छन् ?

भाग १: प्रारम्भिक (परिचय)

यस भागमा संहिताका प्रावधानहरू सामान्य कानूनको रूपमा व्यवस्था गरिएका हुन् र कुनै विशेषता बेग्लै विशेष कानूनको व्यवस्था भएमा सोही ऐनको व्यवस्था लागू हुने गरी व्यवस्था गरिएको छ भन्ने कुरा स्पष्ट पारिएको छ। यस भागमा देवानी कानूनका सामान्य सिद्धान्त तथा नागरिक अधिकारसम्बन्धी व्यवस्थाहरू राखिएका छन् जस्तै प्रत्येक नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने, कुनै आधारमा भेदभाव गर्न नपाइने, नगरिने, कानूनको अधीनमा रही प्रत्येक नागरिकलाई स्वतन्त्रता र अधिकार हुने, इत्यादि।

भाग २: व्यक्ति सम्बन्धी कानून

यस भागमा प्राकृतिक तथा कानूनी व्यक्तिसम्बन्धी र प्राकृतिक व्यक्तिको दामासाहीसम्बन्धी व्यवस्थाहरू बारे लेखिएको छ।

भाग ३: पारिवारिक कानून

यस भागमा विवाह, सम्बन्धविच्छेद, आमा, बाबु तथा छोराछोरीका सम्बन्ध, मातृक तथा पैत्रिक अख्तियारी, संरक्षकत्व, माथवर, धर्मपुत्र तथा धर्मपुत्री, अंशवण्डा तथा अप्तालीसम्बन्धी व्यवस्थाहरू राखिएका छन्।

भाग ४: सम्पत्ति सम्बन्धी कानून

यस भागमा सम्पत्तिको स्वामित्व, भोगाधिकार र उपभोगसम्बन्धी, जग्गा आवाद, भोगचलन तथा दर्तासम्बन्धी, सरकारी, सार्वजनिक तथा सामुदायिक सम्पत्तिसम्बन्धी, गुठीसम्बन्धी, फलोपभोग र सुविधाभारसम्बन्धी, घरबहाल, दानवकस, सम्पत्तिको हस्तान्तरण तथा प्राप्तिसम्बन्धी, अचल सम्पत्तिको बन्धकी, हकसफासम्बन्धी, लिखत पारित र लेनदेन व्यवहारसम्बन्धी व्यवस्थाहरू समेटिएका छन्।

भाग ५: करार तथा अन्य दायित्व सम्बन्धी व्यवस्था

यस भागमा करार, करार सम्पन्न गर्ने व्यवस्था, करारीय दायित्व, करारको परिपालना, करारको उल्लंघन र उपचार, करारका प्रकार, अप्रत्यक्ष वा अर्धकरार, ज्यालामजुरीसम्बन्धी व्यवस्था, अनुचित संवृद्धि (अनजस्ट इन्चमेन्ट), दुष्कृति (टर्ट्स), नुटिपूर्ण उत्पादनवापतको दायित्वसम्बन्धी प्रावधानहरू समेटिएका छन्।

भाग ६: निजी अन्तर्राष्ट्रिय कानून सम्बन्धी व्यवस्था

यस भागमा नेपाली र विदेशी नागरिकविक्रमका सम्बन्ध, व्यवहार र विवाद (जस्तै विवाह, सम्बन्धविच्छेद, करार, इत्यादि)का सन्दर्भमा बहुराष्ट्रिय सम्बन्ध जोर्डिंश कन्वन्सन्स कानूनको प्रयोग गर्ने भन्ने कुराको व्यवस्था गरिएको छ।

- एउटै प्राथमिकताक्रमका एकबन्दा बढी हकबाला भएमा निजहरू सबैले समान रूपमा अपुताली पाउँछन्।
- नाबिकको हकबालाले स्वास्थ्य र सम्भार नगरेमा स्वास्थ्य र सम्भार गर्ने व्यक्तिले अपुताली पाउँदछ।
- कुनै व्यक्तिको अपुताली लिने कोही नभएमा वा नलिइएमा त्यस्तो सम्पति सम्बन्धित स्थानीय तहको हुन्छ।
- कुनै व्यक्तिले अपुताली अस्वीकार गर्न सक्छ, त्यस्तो गरेमा अपुताली परेको तीन वर्षभित्र त्यस्तो कुराको जानकारी सम्बन्धित जिल्ला अदालतलाई लिखित रूपमा दिनुपर्छ।

अपुताली कसले पाउँदैन ?

कसैले रिस दबी वा अपुताली पाउने बढिनियतले कसैको ज्यान लिइएमा वा लिन लगाएमा त्यसरी ज्यान लिने वा लिन लगाउने व्यक्ति र निजको हकबालाले मृतक वा निजको हकबालाको अपुताली पाउँदैन।

अपुताली पाउने व्यक्तिको दायित्व तथा अधिकार

अपुताली पाउने व्यक्तिले निम्न दायित्व पूरा गरेको हुनुपर्दछ:-

1. मृतकको रीत, परम्पराअनुसार सद्गत तथा किरिया गर्नु वा गराउनुपर्ने,
2. मृतकले लिएको ऋण साहूलाई भुक्तानी गर्नुपर्ने (तर मृतकको सम्पतिभन्दा बढीको ऋण तथा दायित्व अपुताली पाउने व्यक्तिले तिर्न बाध्या हुँदैन), र
3. मृतकले दिएको ऋण तथा लगानी गरेको सम्पतिमाथि अपुताली पाउनेको अधिकार हुन्छ।

उजुरी गर्ने हदम्याद

अपुताली खुला भएको भित्तिले तीन वर्षभित्र जिल्ला अदालतमा उजुरी दिनुपर्दछ।

पारिवारिक अंशबन्डा

हर्कबहादुरको परिवार

हर्कबहादुरको पाँच जनाको परिवार छ। हर्कबहादुरको पत्नीको नाम सीता हो। उनीहरूका दुई छोरी एक छोरा छन्। छोराको नाम राम र छोरीहरूको नाम गीता र रीता हो। रीता विवाहित छोरी हुन्। हर्कबहादुरकी पत्नी अहिले गर्भवती अवस्थामा पनि छिन्।

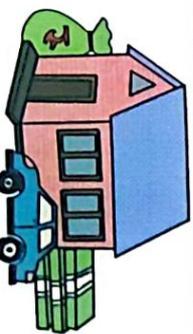
नोट:
विवाहित छोरी रीता पनि समान अंशियार हुन्।

हर्कबहादुरका अंशियार

पत्नी (सीता), छोरा (राम), छोरी (गीता), विवाहित छोरी (रीता), गर्भमा रहेको शिशु र आफू (हर्क) हर्कबहादुरका अंशियार हुन्।

केकेमा अंश लाग्दछ ?

हर्कबहादुरका परिवारको सगोलको सम्पति (अंशबन्डा नभएका घरजग्गा, बल अचल सम्पति)

प्रत्येक अंशियारलाई सगोलको ऋण तिर्ने दायित्व बराबर हुन्छ।

अंशबन्डा कसरी हुन्छ ?

अंशबन्डाको निश्चयद्वारा संघर्षको सम्पत्ति अंशबन्डा गर्न सकिन्छ।
अंशबन्डा निम्न तरिकाबाट गर्न सकिन्छ -

सहमतिद्वारा

गोलाप्रथाद्वारा

मुद्दाद्वारा

कस्तो अवस्थामा अंश लिन सकिन्छ ?

- हर्कबहादुरले सीतालाई वा सीताले हर्कबहादुरलाई घरबाट निकाला गरिदिएमा वा हर्कबहादुरले सीतालाई वा सीताले हर्कबहादुरलाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिएमा हर्कबहादुर वा सीताले जहिले सुकै आफ्नो अंशभाग लिई भिन्न हुन सक्छन्।
- हर्कबहादुर र सीताको कानूनबमोजिम विवाह हुन नसक्ने, विवाह भएको नमानिने भएमा वा वैवाहिक सम्बन्ध अन्त्य भएमा पनि हर्कबहादुर र सीताबाट जन्मिएका राम र गीतालाई असियार मानिन्छ।
- सगोलमा बसेका दाजुभाइका छोराछोरी वा पत्नीले आफ्ना बाबु वा पतिको भागबाट मात्र अंश पाउँछन्, अंश नहुँदै हर्कबहादुरको मृत्यु भएमा हर्कबहादुरले पाउने अंश पत्नी सीता वा छोरा राम र छोरी गीताले पाउँछन्, हर्कबहादुरका एकभन्दा बढी पत्नीहरू र छोराछोरी भएका भए उनीहरूले पनि हर्कबहादुरका भागबाट मात्र अंश पाउँछन्।
- अंशबन्डा गर्दा धनजस्तै ऋण पनि बराबर बाँडिन्छ/ बाँड्नुपर्छ साहूको मञ्जुरी नलिई कुनै अशियारले मात्र सगोलको ऋण तिर्ने गरी अंशबन्डा गर्न सकिँदैन।

अपुताली भनेको के हो ?

अपुताली भन्नाले मृतकको ऋण, धन र सम्पत्तिसम्बन्धी दायित्व र अधिकार कानूनबमोजिम हकवालामा गर्ने कार्यलाई बुझिन्छ। अंश हकमा नातालाई हेरिन्छ, भने अपुतालीमा नजिकको नातावाला नै हुनु पर्दछ भन्ने हुँदैन। स्याहारसम्भार गर्ने व्यक्तिले पनि अपुताली पाउन सक्दछ वा कानूनले कायम गरेको मर्नेको अरु हकवालाले पनि अपुताली प्राप्त गर्न सक्दछ। हकवालाले प्राथमिकताक्रम कानूनले निर्धारण गरेको हुन्छ।

अपुताली कहिले खुला भएको मानिन्छ ?

कुनै व्यक्तिको मृत्यु भएमा निजको अपुताली खुला भएको मानिन्छ।

अपुताली कसले पाउँदछ ?

अपुताली पाउने नजिकको हकवालाले प्राथमिकताक्रम निम्नबमोजिम हुन्छ:-

- सगोलको पति वा पत्नी
- सगोलको छोरा, छोरी, विधवा बहारी,
- सगोलको बाबु, आमा, सौतेनी आमा, छोराछोरीतर्फका नाति, नातिनी, नातिनी बहारी
- भिन्न भएका पति, पत्नी, छोरा, छोरी, बाबु, आमा, सौतेनी आमा,
- भिन्न भएका छोरातर्फका नाति, नातिनी,
- भिन्न भएका बाजे, बज्यै,
- सगोलका जिजुबाजे, जिजुबज्यै, दाजु, भाई, दिदी, बहिनी, विधुवा भाउजु वा भाई बहारी,
- सगोलका काका, काकी, भतिजा, भतिजी,
- भिन्न भएका दाजु, भाई, दिदी, बहिनी, विधुवा भाउजु वा भाइबहारी।

कस्तो अवस्थामा माथवर नियुक्त गरिन्छ ?

कानून नबमोजिम संरक्षकको संरक्षण रक्षुपर्ने असक्षम, अर्धसक्षम वा होस ठेगानमा सरहेको व्यक्तिको कोही संरक्षक नभएमा अर्को कुनै व्यक्ति निबडको माथवर बन्न सक्छ।
उदाहरणका लागि, यदि निश्चला के.सी. (असक्षम, अर्धसक्षम वा होस ठेगानमा नभएको) को कोही संरक्षक छैन भने अर्को कुनै व्यक्ति उसको माथवर बन्न सक्छ।

- निश्चलाका अभिभावक भए तापनि उनको आमाबाबुले उनको पालनपोषण, स्वास्थ्य, शिक्षा तथा हेरविचारका लागि कुनै व्यक्तिलाई निश्चलाको माथवर नियुक्त गर्न सक्छन्।
- कुनै व्यक्तिको संरक्षक नभएमा वा कुनै व्यक्तिले पनि निबडको माथवरको रूपमा काम नगरेमा स्थानीय तहको सम्बन्धित बडा समितिले त्यसको विवरण खुलाई माथवर नियुक्त गर्न अदालतसमक्ष निवेदन दिनुपर्छ। यस्तो निवेदन परेमा माथवर बनाउन प्रस्तावित व्यक्तिको मध्येबाट उपयुक्त कुनै एक व्यक्तिलाई माथवर नियुक्त गर्ने गरी अदालत आदेश दिन्छ।

माथवरका दायित्वहरू के के हुन्छन् ?

- संरक्षकले पुरा गर्नुपर्ने सबै दायित्वहरू माथवरका दायित्व हुन्छन् तर माथवरले संरक्षकले जस्तो आफ्नो संरक्षकत्वमा रहेको व्यक्तिको सम्पत्ति लगानी गरी कुनै व्यवसाय वा कारोबार गर्न भने पाउँदैन/सक्दैन।
- माथवरले आफूले जिम्मा लिएको सम्पत्तिबाट प्राप्त भएको प्रतिफल माथवरीमा रहेको व्यक्तिको पालनपोषण, स्वास्थ्य तथा त्यस्तो व्यक्ति नाबालक भए शिक्षा दक्षाको लागि पूरै खर्च गर्न सक्छ। चल सम्पत्तिबाट नभ्याउने रहेछ भने त्यस प्रयोजनको लागि अचल सम्पत्ति वा त्यसको कुनै अंश विक्री गर्न त्यसको कारण खुलाई अनुमतिको लागि अदालतमा निवेदन दिएमा अदालतले उचित ठानेबमोजिम अचल सम्पत्ति वा त्यसको कुनै अंश विक्री गर्न अनुमति दिन सक्छ।

नोट: माथवरी अन्त्य भएकोमा माथवरको हैसियतमा जिम्मा लिएको सम्पत्ति माथवर भएको व्यक्तिले तुरुन्त सम्बन्धित व्यक्तिलाई फिर्ता गर्नुपर्छ।

फाल्गुन २०७९

कसलाई संरक्षक मानिन्छ ?

असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिको हक, हितको संरक्षण गर्न कानूनबमोजिम नियुक्त भएको वा दायित्व भएको व्यक्तिलाई संरक्षक मानिन्छ।

प्रतीक

असक्षम व्यक्ति

दश वर्ष उमेर पूरा नभएको वा दश वर्ष उमेर पुगेको भए पनि होस ठेगानमा नरहेको कारण आफ्नो हक र हितको संरक्षण गर्न नसक्ने व्यक्तिलाई कानूनले असक्षम व्यक्ति मान्छ।
९ वर्षको प्रतीक थापा असक्षम व्यक्ति हुन्।

निश्चला

अर्धसक्षम व्यक्ति

दश वर्ष पूरा भई अठार वर्ष उमेर पूरा नगरेको व्यक्तिलाई कानूनले अर्धसक्षम व्यक्ति मान्छ। १६ वर्षकी निश्चला के.सी. अर्धसक्षम व्यक्ति हुन्।

कस्ता व्यक्ति संरक्षक हुन्छन् ?

- असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिको कानूनबमोजिम प्राथमिकताक्रमको नातेदार स्वतः संरक्षक हुन्छन्।

- प्रतीक थापाको अन्य संरक्षक नभएर उनी बालबालिकाको कल्याण गर्ने तथा हक हित संरक्षण गर्ने उद्देश्यले कानूनबमोजिम स्थापित संस्थामा रहेको अवस्थामा त्यस्तो संस्थालाई नै उनको संरक्षक मानिन्छ।

फाल्गुन २०७९

◆ कुनै असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिका लागि कुनै व्यक्ति संरक्षक हुन नचाहेको अवस्थामा सम्बन्धित वडा समिति वा सरोकारवालाको संरक्षक नियुक्त गर्न अदालतमा निवेदन दिनुमा अदालतले संरक्षक नियुक्त गरिदिन्छ।

◆ कानून बमोजिम वैवाहिक सम्बन्ध अन्त्य भएका दम्पतिको नाबालक भए निजलाई पालनपोषण गर्ने बाबु वा आमा संरक्षक हुन्छन्।

◆ निश्चला के. सी. मानसिक रूपमा स्वस्थ भएको र दश वर्ष उमेर पूरा गरेको हुनाले उनको संरक्षक उनले रोजेको व्यक्तिलाई अदालतले उनको संरक्षक प्रमाणित गरिदिन सक्छ।

कस्तो व्यक्ति संरक्षक हुन सक्दैन ?

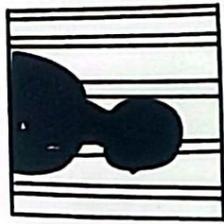
निम्न प्रकारको व्यक्ति संरक्षक हुन सक्दैन:-

◆ असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्ति,

◆ असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिको हक वा हितविपरीत काम गरेको प्रमाणित भएको व्यक्ति,

◆ प्राथमिकताक्रममा रहेका नाताभित्रको नभएमा अदालतबाट तीन वर्ष वा सो भन्दा बढी कैदको सजाय भएको व्यक्ति,

◆ अदालतबाट संरक्षक हुन अयोग्य देखिएको व्यक्ति।

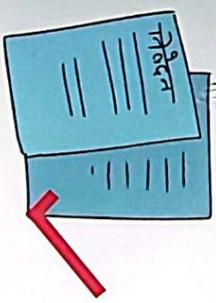
संरक्षकको दायित्व के हुन्छ ?

◆ आफ्नो संरक्षकत्वमा रहेको व्यक्तिको पालनपोषण, स्वास्थ्य, शिक्षा, मनोरञ्जन तथा हेरविचारको व्यवस्था निजको सम्पत्ति भए त्यस्तो सम्पत्तिबाट र त्यस्तो सम्पत्ति नभए आफ्नो सम्पत्तिबाट गर्ने,

◆ संरक्षकत्वमा रहेको व्यक्तिको सम्पत्तिको रेखदेख तथा संरक्षण गर्ने र पालनपोषण, स्वास्थ्य, शिक्षा तथा हेरविचार गर्दा लागेको खर्च तथा निजको सम्पत्ति व्यवस्थापन गर्दा भएको आयव्ययको हिसावकिताब र सम्पत्तिको स्वाभित्त्व प्रमाणित गर्ने, विवरण दुस्त राख्ने।

कस्तो अवस्थामा संरक्षकत्वको समाप्ति हुन्छ ?

◆ संरक्षकले आफू संरक्षक हुन नसक्ने भनी दिएको निवेदन अदालतबाट स्वीकृत भएमा,

◆ संरक्षक वा संरक्षकत्वमा रहेको असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिको मृत्यु भएमा,

◆ असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्ति सक्षम भएमा,

◆ संरक्षकत्वमा रहेको असक्षम वा अर्धसक्षम व्यक्तिको अनुरोधमा अदालतले संरक्षकत्वलाई हटाएमा।

घरघनीको परिचय

- ◆ बहालमा लिएको घरको मर्मत तथा सम्भारको विषयमा सम्झौतामा उल्लेख भएमा बहालमा दिने व्यक्तिको परिचय हुनेछ।
- ◆ सम्झौतामा बहालमा लिएको घरको मर्मत, सम्भार घरघनीले गर्ने कुरा उल्लेख भएमा र बहालमा लिएको कुनै घरको मर्मत, सम्भार गर्नुपर्ने भएमा बहालमा लिने व्यक्तिले घरघनीलाई घरघनीलाई लिखित सूचना दिनुपर्छ।
- ◆ घरको मर्मत सम्भार गर्दा लागेको कीलबन्धोबन्धको रकम बहालमा बस्ने व्यक्तिले घर घनीलाई दिनुपर्ने बहाल रकमबाट कटाई लिन पाउँछ।
- ◆ घरको मर्मत सम्भार गर्दा लागेको कीलबन्धोबन्धको रकम बहालमा बस्ने व्यक्तिले घर घनीलाई दिनुपर्ने बहाल रकमबाट कटाई लिन पाउँछ।
- ◆ घरको मर्मत, सम्भार गर्दा घरघनी र बहालबालीबच त्यस सम्बन्धमा छुट्टै सहमति भएकोमा वारिक मर्मत, सम्भार गर्नुअघि बहालमा लिने व्यक्तिले मर्मत, सम्भारको लागत अनुमान तथा घरघनीलाई पन्ध्रदिन अगाडै लिखित जानकारी गराउनुपर्छ।

मालसामान वा वस्तुको विवरण

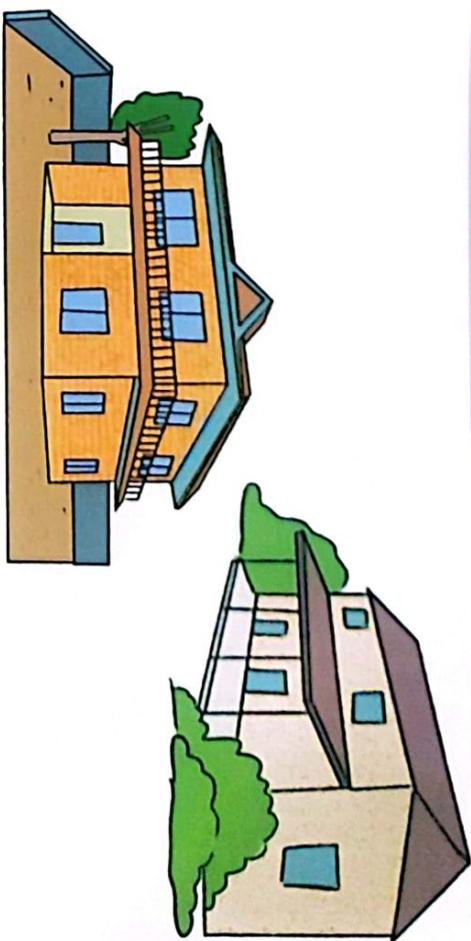
- ◆ घरघनीले आफ्नो घर बहालमा दिनुअघि बहालमा दिने घरमा रहे, भएका मालसामान वा वस्तुको विवरण तथा गर्नुपर्ने।
- ◆ तयार गरिएको विवरणमा उल्लिखित मालसामान वा वस्तु बहालमा लिने व्यक्तिले प्रयोग गर्ने भएमा त्यसो मालसामान वा वस्तु बुझी, त्यसको भरपाई घरघनीलाई दिनुपर्छ।
- ◆ बहालमा लिने व्यक्तिले आफूले लिएको घर, बहालबाट छुट्टा आफ्नो निम्नमा रहेको मालसामान वा वस्तु गन्ती गरी तथा घर सफा वा रङ्गरोपण गर्नुपर्ने भए सो समेत गरी घरघनीलाई दुस्त बुझाउनुपर्छ। तर दैनिक प्रयोग गर्दा छिडने वा नष्ट हुने मालसामान वा वस्तुको शोधमर्ना गर्न वा त्यसो मालसामान वा वस्तुको रकम दिन बहालमा लिने व्यक्ति बाध्य हुँदैन।

घरबहाल सम्झौता तयार गर्दा चाहिने आवश्यक कुराहरू, घर बहालको सम्झौता समाप्ति र घर खाली गराउने सम्बन्धी विस्तृत जानकारीको लागि घर बहाल-रको पत्र हेर्नुहोला ।

घर बहाल-१

घर भग्नाले के बुझिन्छ ?

घर भग्नाले कुनै घर (भवन), घर/भवनको तल्ला, कोठा वा त्यस्तो घर/भवनले चर्चेको जग्गा वा घरको वरिपरीको जमिन पर्दछन्।

घरबहाल भग्नाले के बुझिन्छ ?

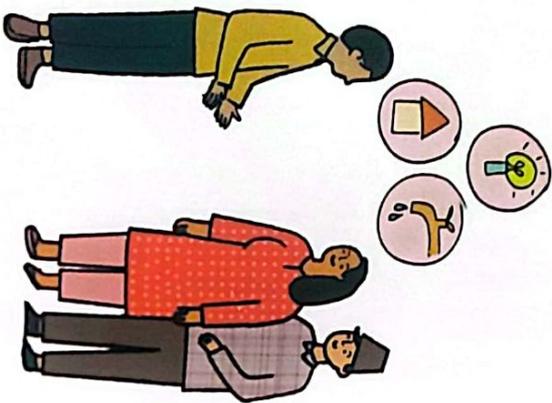

- ◆ कसैले आफ्नो हक, भोग वा स्वामित्वमा रहेको घर/भवन सम्झौताबमोजिम तोकिएको रकम लिने गरी निश्चित समयको लागि अर्को कुनै व्यक्तिलाई उपयोग गर्न दिएमा बहालमा दिएको मानिन्छ।

घरधनीको दायित्व र अधिकार

दायित्व

- ◆ बहालमा बस्ने व्यक्तिलाई सम्भौताबमोजिम घर उपयोग गर्न दिनुपर्ने,
- ◆ घरमा उपलब्ध भएसम्म पानी तथा बिजुलीको आपूर्ति र ढल निकास व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ◆ बसोबास गर्न असुरक्षित घर बहालमा दिनु हुँदैन।
- ◆ बहालमा दिँदा त्यस्तो घरमा जुटी छान् भने सोको विवरण बहालमा लिनेलाई दिनुपर्दछ।
- ◆ अन्य व्यक्ति बाट असुरक्षा, हैरानी वा अशान्ति हुनबाट रोक्नुपर्छ।
- ◆ बहालमा दिएको घरको कर तथा अन्य दस्तुर तिर्ने बुझाउने।

अधिकार

- ◆ घरधनीले सम्भौतामा उल्लिखित समयमा बहालवालासँग घरभाडा दावी गर्न पाउँछ,
- ◆ घरधनीले पूर्व सूचना दिएर बहालमा दिएको घरको निरीक्षण गर्न पाउँछ,
- ◆ घरधनीले बहालमा बसेको व्यक्तिलाई घरबाट हटाउनुपरेमा कम्तीमा पैंतीस दिनको अग्रिम लिखित सूचना दिएर हटाउन सक्छ।

विस्तृत जानकारीको लागि
घर बहाल-रको पर्चा हेर्नुहोला ।

घर बहालमा लिने व्यक्तिको दायित्व र अधिकार

दायित्व

- ◆ निर्धारित समयमा घरधनीलाई बहालको रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने,
- ◆ बहालमा लिएको घर आफ्नो घरसरह मानी सरसफाइ, उचित र मनासिब तवरले हेरचाह, संरक्षण तथा सुरक्षा गर्नुपर्ने,
- ◆ आफू बहालमा रहेको घरका अन्य व्यक्ति वा छिमेकीलाई अशान्ति, हैरानी वा असुरक्षा हुनेजस्ता कुनै कम गर्न नहुने।

अधिकार

- ◆ बहालमा लिने व्यक्तिले सम्भौतामा उल्लिखित समयको लागि र आफूलाई चाहिएअनुसार भाडामा लिएको घर प्रयोग र सदुपयोग गर्न पाउँछ,
- ◆ देहायको अवस्थामा बहालमा लिने व्यक्तिले कम्तीमा पैंतीस दिनअगाडि नै सूचना दिएर घर बहाल अबधि सकिनुभन्दा अगाडि नै घर छाड्न पाउँछ,
- क) घरधनीले आफ्नो दायित्व पूरा नगरेमा,
ख) बहालवालाले जुन कामको लागि घर बहालमा लिएको हो अब त्यस्तो कामको लागि घर नाचाहिने भएमा,
ग) घरधनीले सम्भौताविपरीत कुनै काम गरेमा।
- घ) घरधनीसँगको सम्भौतामा आफूले बहालमा लिएको घर वा कुनै अश अन्य व्यक्तिलाई पुनः बहालमा दिने कुरा उल्लेख भएको छ भने घरबहालमा लिने व्यक्तिले अन्य व्यक्तिलाई सम्भौता बमोजिम बहालमा दिन सक्दछ।

घरको अर्मात तथा सञ्चार

घर बहालमा लिने व्यक्तिको दायित्व

- ◆ बहालमा लिएको घर आफ्नो घरसरह मानी सरसफाइ, उचित र मनासिब तवरले हेरचाह, संरक्षण तथा सुरक्षा गर्ने दायित्व बहालवालाले हुन्छ।
- ◆ घरधनीको लिखित स्वीकृति बिना घरको सरचना हेरफेर गर्नु हुँदैन।
- ◆ बहालमा लिएको घरको अर्मात तथा सञ्चारको विम्मा सामान्यतः बहालमा लिने व्यक्तिकै हुन्छ (सम्भौतामा घरधनीले नै अर्मात गर्ने उल्लेख भएमा बाहेक)।
- ◆ घरको विम्मा गराउनुपर्ने दायित्व, औद्योगिक / व्यावसायिक प्रयोगको लागि घर बहालमा लिने व्यक्तिले त्यस्तो घरको विम्मा गराउनुपर्दछ।

धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्नाको कानून बमोजिम पुन्याउनु पर्ने सीत

- ◆ स्वदेशभित्रै धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्न चाहेमा बालबालिकाको अभिभावक र संस्थासँग अनुमति लिएर धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको लिखितसहित सम्बन्धित अन्ततमा निवेदन दिनुपर्छ।
- ◆ विदेशमा धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्न चाहेमा, अन्तरदेशीय धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री बोर्डसमक्ष तोकिएको कानूनसहित निवेदन दिनुपर्छ।

धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिको दायित्व

- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीलाई छोरा वा छोरीसरह आफ्नो इज्जत र क्षमताअनुसार पालनपोषण, स्वास्थ्य, खैलकुद्, मनोरञ्जन तथा उचित शिक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको हक र हितको संरक्षण गर्ने,
- ◆ मात्रिक तथा पत्रिक अख्तियारी प्रयोग गर्ने।

धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको दायित्व

- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिलाई आफ्ना बाबु, आमासरह इज्जत तथा क्षमता अनुसार पालनपोषण, स्वास्थ्य तथा हेरचाहको व्यवस्था गर्ने,
- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिको सम्पत्तिको संरक्षण, हेरविचार तथा उचित व्यवस्थापन गर्ने, धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिको हक र हितको संरक्षण गर्ने।

नोट:

- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको हक, अधिकार, दायित्व र जिम्मेवारी धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्तिको छोरा वा छोरीसरह हुनेछ, कसैले कुनै व्यक्तिलाई धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राखिसकेपछि निजको छोरा वा छोरी जन्मिए पनि त्यस्ता धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको छोरा वा छोरीसरहको हैसियतमा कुनै असर पर्दैन।
- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री भएको व्यक्तिले आफूलाई जन्माउने बाबु, आमाको अंशमा दाबी गर्न पाउँदैन तर धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री बढेर भएकोमा आफूलाई जन्माउने बाबुआमाको अंशमा दाबी गर्न पाउँछ। धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री हुँदाका बखत निजले अंश लिइसकेको भए निजले त्यस्तो सम्पत्तिसमेत लिन पाउँछ।

आमाबाबु र छोराछोरी

मातृत्व वा पितृत्व निर्धारण गर्ने आधार

- ◆ कुनै पनि व्यक्तिको मातृत्व वा पितृत्व निर्धारण गर्नु पर्दा निज जन्मदा निजको आमा वा आमाको पति को थियो भन्ने आधारमा गरिन्छ।

उदाहरणका लागि, छोरा राम र छोरी गीताको मातृत्व वा पितृत्व निर्धारण गर्दा निजको आमा सीता वा सीताका पति हर्कबहादुरको आधारमा गरिन्छ। पितृत्व निर्धारण गर्दा अन्यथा प्रमाणित भएकोमा बाहेक त्यस्तो व्यक्ति जन्मदाका बखत निजको आमाको पति रहेको व्यक्ति निजको बाबु भएको अनुमान गरिन्छ। विवाह भएको मितिबाट एक सय असी दिनपछि जन्मिएको शिशु र पति हर्कबहादुरको मृत्यु भएको वा वैवाहिक सम्बन्ध अन्त्य भएको मितिबाट दुई सय बहतर दिनभित्र सीताबाट जन्मिएको शिशु हर्कबहादुरकै सन्तान हो भन्ने मानिन्छ वा अनुमान गरिन्छ।

- ◆ आमा सीता वा बाबु हर्कबहादुरले, र कुनै अवस्थामा संरक्षक वा मायवरले मातृक तथा पत्रिक अख्तियारी प्रयोग गर्न सक्छन्। आमा बाबुको वैवाहिक सम्बन्ध अन्त्य भएको वा कानूनबमोजिम भिन्न बसेकोमा नाबालक जिम्मा लिने आमा वा बाबुले सो अख्तियारी प्रयोग गर्न सक्छन्।

मातृक तथा पत्रिक अख्तियारी प्रयोग गर्नेको दायित्व, अधिकार र जिम्मेवारी के के हुन् ?

- ◆ छोरा राम र छोरी गीताको आमा बाबुले संयुक्त रूपमा हेरचाह र स्याहार, सम्भार गर्नु पर्दछ। शारीरिक वा मानसिक रूपले अशक्त वा अपाङ्ग भएमा त्यस्तो छोरा छोरी उपर विशेष निगरानी राखी निजलाई विशेष सहूलियत र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ। आमा बाबुले छोरा, छोरी वा छोरा, छोरा वा छोरी, छोरी बीच कुनै किसिमको भेदभाव गर्नु हुँदैन।
- ◆ आमा बाबुले छोरा, छोरीलाई खान, लगाउन दिनुका साथै परिश्रम गर्न सिकाउनुपर्छ, उनीहरूलाई स्नेह, अनुराग तथा माया दिनुपर्छ, सामाजिक मर्यादा, शिष्टाचार, सदाचार, नैतिकता, संस्कार, संस्कृति र रहन, सहन सिकाउनु, बुझाउनु र सोअनुसार आचरण गर्ने लगाउनुपर्छ तथा शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक व्यक्तित्व विकासका लागि आवश्यक पर्ने अन्य जुनसुकै काम गर्नुगर्नाउनुपर्छ।

अदालतले मातृक तथा पैंत्रिक अस्त्रियारीमा कहिले रोक लगाउन सक्छ ?

- ◆ आमाबाबुले छोराछोरीलाई क्रूर, अमानवीय वा यातनापूर्ण सजाय दिएमा, पटकपटक उपेक्षा वा हेला गरेमा वा दुरूपयोग गरेमा, शैक्षिक वा दौनजन्य पेसा, जीउ, ज्यान वा स्वास्थ्यमा खतरा हुन सक्ने काममा लगाएमा, निजको हीतविपरीत निजको सम्पत्ति खर्च गरी हानी, नोक्सानी गरेमा, धार्मिक वा सांस्कृतिक रीतिरिवाजको पालना गर्दाको अवस्थामा बाहेक निजलाई शिक्षा मार्गने, कानूनबमोजिम कसुर हुने अन्य कुनै काम गर्न लगाएमा अदालतले मातृक तथा पैंत्रिक अस्त्रियारीमा रोक लगाउन सक्छ।
- ◆ आमा वा बाबुको सहमतिविना छोरा, छोरीले आमा, बाबुबाट निम्न बन्नु हुँदैन तर राम र सीताको उमेर अठार वर्ष पूरा भएमा, रोजगारी प्राप्त गरी भिन्न बसेमा उनीहरूको मातृक तथा पैंत्रिक अस्त्रियारीको अन्त्य हुन्छ तर, कुनै छोरा, छोरी शाशरिक् वा मानसिक रूपले अशक्त भएकामा निजले विवाह गरी भिन्न बसेको अवस्थामा बाहेक निजउपरको मातृक तथा पैंत्रिक अस्त्रियारीको अन्त्य हुँदैन।
- ◆ छोराछोरीको जन्म दर्ता जन्मएको तीन महिनाभित्र गर्नुपर्दछ।

धर्मपुत्र र धर्मपुत्री

गोमा

विष्णु

विष्णु १२ वर्षकी नाबालिका हुन्। उनलाई श्यामबहादुर र गोमाले धर्मपुत्री बनाउन खोजेका छन्।

कस्तो व्यक्तिलाई धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्न सकिन्छ ?

- ◆ कुनै पनि नेपाली नागरिकले १४ वर्ष उमेर पूरा नभएसम्मको बालबालिकालाई धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको रूपमा लिन वा दिन सक्छ, तर आमाबाबुको एउटा मात्र छोरा वा छोरीको रूपमा रहेको बालबालिका भए धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री लिनदिन भिन्नै।
- ◆ बाबु र आमा दुवैको मृत्यु भई कसैको संरक्षणमा नरहेको र बालगृहमा कम्तीमा छ महिना बसेका अनाथ बालबालिका र स्वेच्छाले त्यागेका बालबालिका, विदेशीलाई धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको रूपमा दिन सकिन्छ।
- ◆ कुनै पनि स्वदेशी वा विदेशी व्यक्तिले एक पटक धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राखेपछि त्यस्तो दम्पतीबाट अरु सन्तान जन्मे पनि धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको कानूनी हैसियत प्राकृतिक सन्तान सरहकै हुन्छ।
- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्नका लागि धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्ने व्यक्ति र धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री बस्ने व्यक्तिको उमेरको अन्तर २५ वर्षको हुनुपर्छ।

उदाहरणका लागि:- विष्णुको उमेर र श्यामबहादुरका दम्पतीको उमेरबिच २५ वर्षको अन्तर हुनुपर्छ।

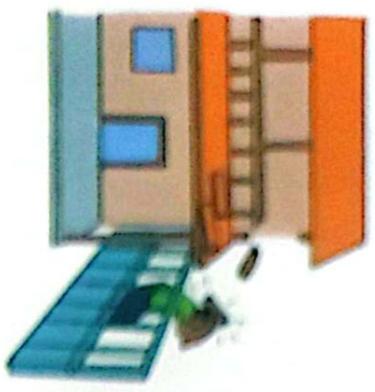
धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्नको लागि योग्यता

- ◆ धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्न चाहने दम्पतिले विवाह भएको दश वर्षसम्म पनि छोरा वा छोरीको जायजन्म नभएको हुनुपर्दछ,
- ◆ पैंतालीस वर्ष उमेर पूरा भएको अविवाहित, विधवा, सम्बन्धविच्छेद वा न्यायिकपृथकीकरण गरी बसेकी छोरा वा छोरी नहुने महिला हुनुपर्छ,
- ◆ पैंतालीस वर्ष उमेर पूरा भएको अविवाहित, विधुर, सम्बन्धविच्छेद वा न्यायिकपृथकीकरण गरी बसेको छोरा वा छोरी नहुने पुरुष हुनुपर्छ।
- ◆ विदेशीलाई नेपाली नागरिक वा नेपालमा बसोबास गरेको विदेशीको कुनै बालबालिका धर्मपुत्र वा धर्मपुत्रीको रूपमा ग्रहण गर्न योग्य हुन विवाह भएको दश वर्षसम्म पनि छोरा वा छोरी नभएको दम्पति, पैंतालीस वर्ष उमेर पूरा भई पचपन्न वर्ष उमेर ननाघेकी अविवाहित, विधवा, सम्बन्धविच्छेद वा न्यायिकपृथकीकरण गरी बसेकी छोरा वा छोरी नहुने महिला, पैंतालीस वर्ष उमेर पूरा भई पचपन्न वर्ष उमेर ननाघेको अविवाहित, विधुर, सम्बन्धविच्छेद वा न्यायिकपृथकीकरण गरी बसेको छोरा वा छोरी नहुने पुरुषमध्ये हुनुपर्छ।

पराई

पराई

घर भत्किई हानी, नोक्सानी भएकोमा घरधनीले दायित्व बेहोर्नुपर्ने

- कुनै पनि घर निर्माण हुँदै गर्दा वा निर्माण भइसकेको घर पूरै खराब वा शिथिल रूपमा परेको कसैलाई कुनै किसिमको हानी, नोक्सानी पुर्याउनु पर्ने भएमा घरधनीले बेहोर्नुपर्छ ।

अनाधिकृत प्रवेश

- कसैको सम्पत्तिमा अनाधिकृत प्रवेश गरेको कारणले भएको हानी, नोक्सानी बापत अनाधिकृत प्रवेश गर्ने व्यक्तिले दायित्व बेहोर्नुपर्छ ।

पशुले गरेको हानी, नोक्सानी बापत पशुधनीले दायित्व बेहोर्नुपर्ने:

- आफूले पालेको पशुले कसैलाई हानी, नोक्सानी पुर्याएमा त्यसको दायित्व पशुधनीले बेहोर्नुपर्छ ।
- तर निम्न अवस्थामा पशुधनीले दायित्व बेहोर्नु पर्दैन:
- १) पशुधनीले सुरक्षात्मक उपाय अपनाई पशुलाई नियन्त्रणमा राखेको अवस्थामा,

- २) नोक्सानी पुगेको व्यक्तिकै काम, त्रुटी वा हेलचेक्रयाईबाट हानी, नोक्सानी पुग्न गएमा

दुष्कृति भनेको के हो ?
दुष्कृति एक प्रकारको गल्ती हो जसमा कसैले कसैको निजी कानूनी अधिकार को उल्लंघन गरेको हुन्छ । त्यस्तो गल्ती गर्ने व्यक्तिले दायित्व वहन गर्नु पर्दछ ।
बुढी, लापरवाही वा हेलचेक्रयाईबाट गरेको कुनै काम अथवा अकर्मण्यता (कसैले गर्नुपर्ने काम नगरेको) को कारणले कसैलाई शक्ति वा कसैको जीउ, ज्यान वा सम्पत्तिमा हानी, नोक्सानी हुन गएमा त्यस्तो हानी पुर्याउने व्यक्तिले दायित्व वहन गर्नुपर्छ ।

उदाहरणका लागि:- कुनै व्यक्तिले आफ्नो बगैँचाको रूख काट्दा छिमेकीको घरमा पुर्याएमा वा छिमेकी घाइते भएमा त्यस्तो बगैँचाधनीले छिमेकीको घरमा पुगेको क्षतिपूर्ति गर्नुपर्छ । घाइते छिमेकीको औषधोपचार खर्च पनि बेहोर्नुपर्छ ।

दुष्कृतिको उपचार क्षतिपूर्तिद्वारा प्रदान गरिन्छ ।

पीडितले भाग गरेमा अचानकले यस्तो यर्तकलाई मुनासिब क्षतिपूर्ति भर्न लगाउन सक्छ। त्यसरी भर्न लगाइने क्षतिपूर्ति, रकम वा वस्तु वा सेवा जस्तो सुकै पनि हुन सक्छ। त्यस्तो क्षतिपूर्ति बान्साविक क्षति वा हानिजन्यनुसारकै हुन्छ।

दुष्कृतिजन्य केही व्यवहारलाई देवानी कानूनअन्तर्गत र केही व्यवहारलाई फौजदारी कानूनअन्तर्गत मुद्दा चलाइन्छ।

मर्कापर्ने व्यक्तिले सो कामकारवाही भए, गरेको भित्तिले छ महिनाभित्र नालिस गर्नुपर्छ।

नोट: कुनै दुष्कृतिलाई कानूनबमोजिम फौजदारी कसूर मानिएको वा त्यस्तो दुष्कृतिका सम्बन्धमा अन्य कानूनमा छुट्टै व्यवस्था भएकोमा दुष्कृतिको आधारमा दायित्व बेहोर्नु पर्दैन।

दुष्कृति दायित्व बेहोर्नुपर्ने व्यक्ति

आमा, बाबुले दायित्व बेहोर्नु पर्ने

- ◆ चौथ वर्ष पूरा नभएको नाबालकले गरेको गल्तीवापत निजसँग वसेका आमा, बाबु र आमा, बाबु नभएमा मातृक तथा भौतिक अख्तियारी प्रयोग गर्ने व्यक्ति (जस्तै संरक्षक, माथवर)ले दायित्व बेहोर्नुपर्छ।

संरक्षक वा माथवरले दायित्व बेहोर्नुपर्ने

- ◆ होस ठेगानमा नरहेको व्यक्तिले गरेको हानी, नोक्सानी वापत निजको संरक्षक वा माथवरले दायित्व बेहोर्नुपर्छ।

काम लगाउने व्यक्तिले दायित्व बेहोर्नुपर्ने

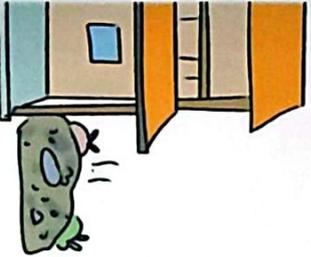

- ◆ आफूले काममा लगाएको घरेलु सहायक, अन्य कामदार वा कर्मचारीले त्यस्तो कामको सिलसिलामा असल नियतले गरेको कुनै कार्यबाट कसैलाई हानी, नोक्सानी भएमा त्यसरी काममा लगाउने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले त्यसको दायित्व बेहोर्नुपर्छ।

- ◆ कामदार वा कर्मचारीको हेलचेक्याइं वा बदतियतले गरेको काम वापतको दायित्व त्यस्तो कामदार वा कर्मचारीले बेहोर्नुपर्छ।

घरमूलीले दायित्व बेहोर्नुपर्ने

- ◆ कुनै घरबाट कुनै किसिमको फोहोर मैला वा वस्तु फालेको कारणबाट कसैलाई कुनै किसिमको हानी, नोक्सानी भएमा सम्बन्धित घर मूली र घर परिवारमा मुख्य भई काम गर्ने मान्छेले दायित्व बेहोर्नुपर्छ।

सहजपछि विधेयपछि छोरछोरीको जिम्मा कसको हुन्छ ?

◆ पति, पत्नीबीच सम्बन्धीयछोर हुँदा वा विभिन्न हुँदाका बच्चा नाबालक छोरछोरी जिम्मा लिने सम्बन्धमा छुट्टै सहर्भात भएको भए छोरछोरीको जिम्मा त्यसैअनुसार हुन्छ। त्यस्तो सहर्भात नभएमा पौख बर्ष उमेर पूरा नभएको नाबालक भए आमाजिने अर्को विवाह गरेको भए वा नभएपनि निद्राले चाहेमा आमाको जिम्माना, पौख बर्षभन्दा माथिको नाबालक भए आमाजिने अर्को विवाह गरेकोमा बाहेक निद्राले चाहेमा निजको जिम्मा, दश बर्ष उमेर पूरा गरिसकेको नाबालक बाबु वा आमा कसको जिम्मा रहने हो भन्ने निर्णय गर्दा सम्बन्धित नाबालकको राय लिन सकिन्छ।

◆ नाबालक जिम्मा लिएको आमा वा बाबुले आफूले जिम्मा लिएको नाबालकको हेरचाह र स्याहार, सम्भार गर्नुपर्छ, नाबालक जिम्मा लिने आमा वा बाबुको भन्दा जिम्मा नलिने आमा वा बाबुको आम्हानी बढी रहन्छ भने त्यस्तो आमा वा बाबुले त्यस्तो नाबालकको पालनपोषण, शिक्षा र उपचारका लागि त्यस्तो आमाबाबुको सहर्भात बर्षाजिबमको र त्यसरी सहर्भात हुन नसकेमा अदालतले तोकबर्षाजिबमको खर्च त्यस्तो नाबालकलाई उपलब्ध गराउनुपर्छ।

◆ आमाको जिम्मा रहेको नाबालकलाई बाबुसँग र बाबुको जिम्मा रहेको नाबालकलाई आमासँग समयसमयमा भेट गर्न वा आमा, बाबुको सहर्भातमा केही अर्थाधिको लागि सायमा रहन दिनुपर्छ।

◆ कुनै सम्पत्ति नभई पतिबाट अथवा नयाएकी पत्नीले पतिबाट छान, लाउन खर्च भराउन चाहेमा र पतिको आम्हानी भएमा अदालतले त्यसरी पत्नीलाई सम्बन्धविच्छेद भएको पतिको आम्हानीको आधारमा छाने लगाउने खर्च भराउनु हुने सक्नेछ तर त्यसरी पत्नीले अर्को विवाह गरेमा वा पतिको भन्दा पत्नीको आम्हानी बढी भएमा त्यस्तो खर्च दिनुपर्ने अवस्था हुँदैन।

विवाह

विवाह भर्नेको के हो ?

◆ विवाह पुरुष र महिलाबीच दाम्पत्य तथा पारिवारिक जीवन प्रारम्भ गर्नको लागि कायम भएको एक स्थायी, अनितकम्प तथा स्वतन्त्र सहर्भातमा आधारित एक पवित्र सामाजिक तथा कानूनी बन्धन हो ।

◆ कुनै पुरुष र महिलाले कुनै उत्सव, समारोह, औपचारिक वा अन्य कुनै कार्यबाट एक अर्कोलाई पति, पत्नीको रूपमा स्वीकार गरेमा विवाह भएको मानिन्छ। जुनसुकै किसिमबाट भएकोभए पनि विवाह भएपछि त्यस्तो वैवाहिकतालाई सार्वजनिक गर्नु वा गराउनुपर्छ।

विवाह गर्ने योग्यता

- ◆ विवाह हुनको लागि महिला र पुरुष हुनुपर्छ।
- ◆ महिला र पुरुष दुवैको उमेर २० वर्ष पूरा भएको हुनुपर्छ।
- ◆ महिला र पुरुषले एकअर्कोलाई पति, पत्नीका रूपमा स्वीकार गरेको हुनुपर्छ। तर विवाहको सहर्भात भए पनि द्विविवाह वा बहुविवाहलाई विवाहको मान्यता प्राप्त हुँदैन।
- ◆ महिला र पुरुष बिच हाडनातामा विवाह हुँदैन। आफ्नो वंशका सात पुस्तासम्मका सबै नातालाई हाडनाता सम्भन्नुपर्छ तर आफ्नो जातीय समुदाय वा कुलमा चर्निआएको चलन अनुसार विवाह गर्न हुने नातासम्बन्ध रहेको हकमा भने विवाह गर्न वा गराउन सकिन्छ।
- ◆ महिला वा पुरुषले वैवाहिक सम्बन्ध कायम रहिरहेको अवस्थामा अर्को विवाह गर्नु हुँदैन।
- ◆ विवाह गर्दा गराउनुपर्छ, तर गर्दा नगराएको कारणले मात्र त्यस्तो विवाहले कानूनी मान्यता नपाउने भन्ने हुँदैन।

घर बहाल-२

घर खाली गराउने प्रक्रियाहरू

◆ घरबहालमा निम्न व्यक्ति बिना सूचना तीन महिना वा सोभन्दा बढी अवधिसम्म बहाल रकम नबुझाई बेपत्ता भएमा र निजलाई सार्वजनिक रूपमा सूचना गर्दा वा निजको ठेगाना पत्राचार गर्दा पनि फेला नपरेमा, फेला परेपनि निज वा निजको कुनै हकवाला वा प्रतिनिधि उपस्थित नभएमा घरधनीले स्थानीय तहको सम्बन्धित वडा कार्यालयमा त्यस्तो व्यहोराको निवेदन दिनुपर्छ।

◆ सम्बन्धित वडा कार्यालयले निवेदन परेको पन्ध्र दिनको सूचना दिई बहालवालालाई उपस्थित हुन सार्वजनिक सूचना गरेको अवधिभित्र पनि उपस्थित नभएमा वडा कार्यालयले बहालमा रहेको घर खोली मालसामान आफ्नो वा कुनै मानिसको जिम्मा रहने गरी घर खाली गराउन सक्छ।

◆ यसरी बेपत्ता भएको मानिस छ महिनाभित्र फर्की आएमा वा आफ्नो कुनै प्रतिनिधि पठाएमा सम्बन्धित वडा कार्यालयले बहाल वापतको बाँकी रकम लिई मालसामान निजलाई फिर्ता दिनुपर्छ।

◆ स्थानीय तहको सम्बन्धित वडा कार्यालयमा निवेदन परेको एक महिनासम्म पनि त्यस्तो कार्यालयले कुनै कारवाही नगरेमा घरधनी आफैले सम्बन्धित वडा कार्यालय र नजिकको प्रहरी कार्यालयमा निवेदन दिई प्रहरी कर्मचारी र कम्तीमा दुई जना स्थानीय व्यक्तिलाई साक्षी राखी लिखत खडा गरी घर खोली निजको मालसामान प्रहरीको जिम्मा दिनुपर्नेछ।

◆ उल्लिखित कामकारवाहीबाट मर्का पर्ने व्यक्तिले त्यस्तो काम कारवाही भए, गरेको भित्तिले छ महिनाभित्र नालिस/उजुर गर्न पाउँछ।

घरधनी र घर बहालमा लिने व्यक्तिको दायित्व र अधिकार एवं घरको मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी विस्तृत जानकारीको लागि घर बहाल-१को पर्चा हेर्नुहोला ।

फाल्गुन २०७९

घरबहाल सम्झौता तयार गर्दा चाहिने आवश्यक कुराहरू केके हुन् ?

◆ घर बहालमा दिँदा घरधनीले घर बहालमा लिनेवालसँग घरबहाल सम्झौता गर्नुपर्दछ तर मासिक बीसहजार रुपैयाँभन्दा कम रकममा घरबहालमा दिँदादिँदा भने लिखित सम्झौता गर्नुपर्ने बाध्यता हुँदैन।

घरबहाल सम्झौता तयार गर्दा निम्न कुराहरूमा ध्यान दिनुपर्दछः-

◆ घर बहाल लिने र दिने व्यक्तिको पूरा नाम र ठेगाना, नागरिकता नम्बर र विदेशी भए राहदानी वा परिचय खुल्ने प्रमाणपत्र,

◆ घर रहेको ठाउँ र जग्गाको कित्ता नम्बर,

◆ बहालमा लिने प्रयोजन, (घर बहालको अवधि पाँच वर्षमा नबढाई सम्झौतामा उल्लेख गरे बमोजिम हुन्छ। व्यापारिक प्रयोजनका लागि घरबहाल दिएकोमा भने सम्झौतामा उल्लेख भएबमोजिम नै हुन्छ।)

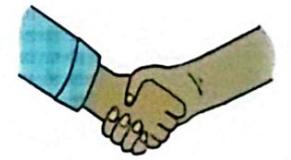
◆ बहाल सुरु हुने मिति, बहाल कायम रहने अवधि, मासिक बहाल रकम, बहाल बुझाउने समय र प्रक्रिया, (प्रक्रियाबमोजिम बहाल बुझाउने सम्बन्धमा सम्झौतामा कुनै तरिका र प्रक्रिया उल्लेख नभएकोमा बहालमा लिने व्यक्तिले प्रत्येक महिना भुक्तान भएको सात दिनभित्र घरधनीलाई बहाल बुझाउनुपर्छ।)

◆ घरमा प्रयोग भएका बिजुली, खानेपानी, टेलिफोन आदिको महसुल बुझाउने दायित्व,

◆ घर बहाल कर भुक्तानी गर्ने कुरा,

◆ बहालमा लिएको घरको विमा गर्नुपर्ने भए सोसम्बन्धी कुरा,

◆ बहालमा लिएको घर छाड्ने तथा बहालमा बसेको व्यक्तिलाई हटाउनेसम्बन्धी कुरा,

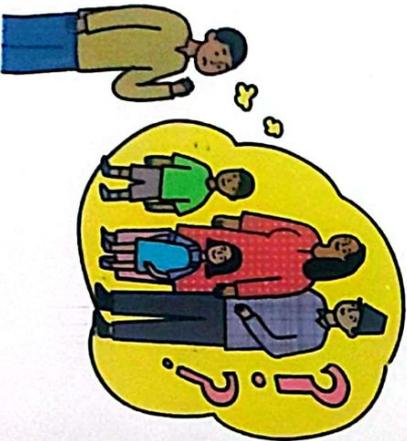

फाल्गुन २०७९

- ◆ बहालमा लिएको घर अन्य व्यक्तिलाई बहालमा दिन पाउने वा नपाउने कुरा,
- ◆ बहालमा लिएको घरको आवश्यक सर्वाङ्ग, सम्भार गर्ने दायित्वको कुरा,
- ◆ बहालमा बस्ने व्यक्तिको फोटो र बहालमा दिनेदिने दुवैका कम्पनीमा दुई जना साथीको सहिछाप।

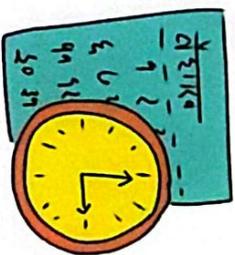
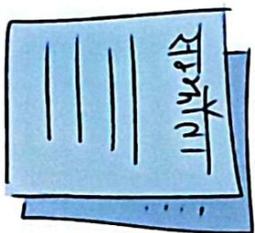
कस्तो अवस्थामा घरधनीले घर खाली गराउन सक्दछ ?

- ◆ घरबहालमा लिने व्यक्तिले सम्भौता बर्जोबर्जको आफ्नो दायित्व पूरा नगरेमा
- ◆ बहालमा बस्ने व्यक्तिले बहालमा लिएको घरभित्र कानूनले निषेध गरेको कुनै कसूरजन्य क्रियाकलाप गरेमा,
- ◆ घरधनी आफैलाई घर आवश्यक भएमा,
- ◆ घरबाट मानिस हटाई घरको नमंत सम्भार गर्नु परेमा,
- ◆ प्राविधिक तथा स्वास्थ्यका दृष्टिले बहालमा लिएको घरमा मानिस बसोबास गर्न उपयुक्त नदेखिएमा,
- ◆ घर बहालको अवधि समाप्त भएमा,
- ◆ बहालमा बस्ने व्यक्तिले सम्भौता वा घरबहाल कानून विपरीत कुनै काम गरेमा,
- ◆ घरधनी आफैलाई घर आवश्यक भएर बहालमा लिएको व्यक्तिलाई घरबाट हटाउनपुरेमा घरधनीले कम्पनीमा पैंतीस दिनको अग्रिम लिखित सूचना दिनुपर्छ। यसरी घरधनीले बहालमा लिएको व्यक्तिलाई हटाएकोमा त्यस्तो घर आफूले प्रयोग नगरी तीन महिनासम्म अन्य व्यक्तिलाई बहालमा दिन पाउँदैन।

कस्तो अवस्थामा घर बहालको सम्भौता समाप्त भएको गणिकछ ?

- ◆ बहालमा लिने व्यक्तिले घर छाडेमा,
- ◆ घरधनीले बहालमा बस्ने व्यक्तिलाई घरबाट हटाएमा,

- ◆ बहालमा लिने, दिने व्यक्तिले आपसी सहमतिमा सम्भौता रद्द गरेमा,
- ◆ घर बहालको अवधि समाप्त भएमा।

घरधनीले घर खाली गराउन सक्ने

बहालमा लिएको व्यक्तिले बहालमा बस्दा सर्तबर्जोबर्ज काम नगरेमा, निजले बहालमा लिएको घरको सरसफाइ, संरक्षण वा सुरक्षा नगरेमा वा निजले बहालमा बस्ने अन्य व्यक्ति वा छिमेकीलाई हैरानी, दुःख वा अशान्ति हुने कुनै काम गरेमा बहालमा दिने व्यक्तिले निजलाई जुनसुकै बखत घरबाट हट्ने सूचना दिन पाउँछ।